

Država

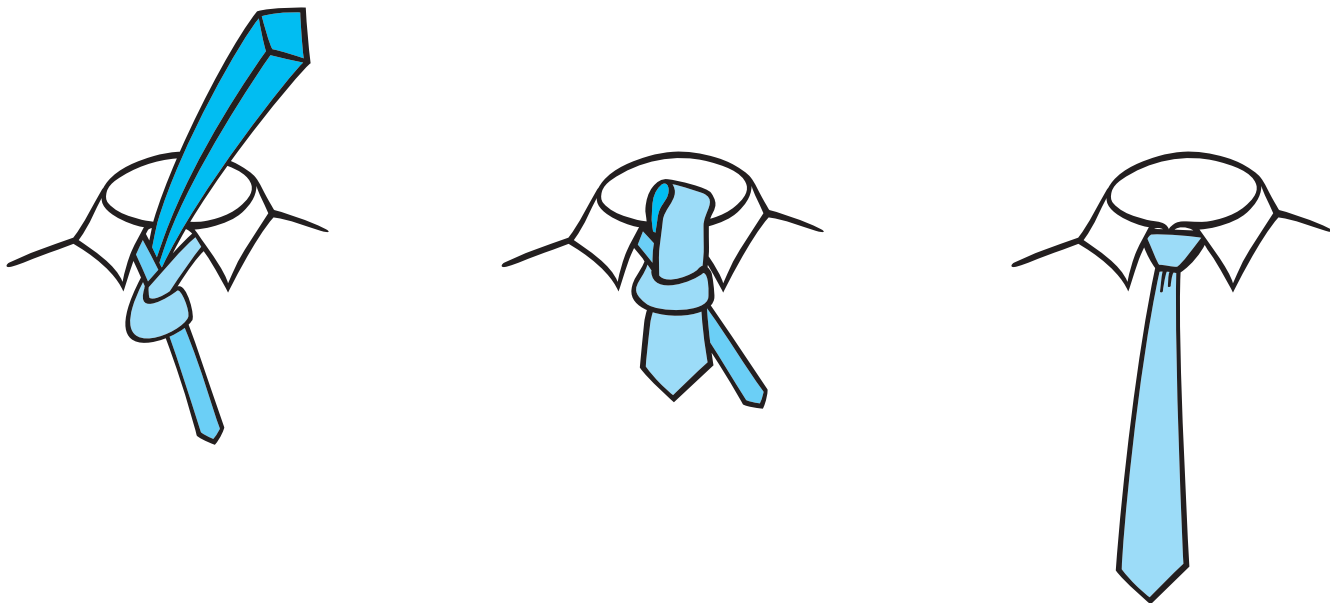
Ima li koga da “proda” reformu?

Hrvatska ima fiskalne probleme te može poticati rast samo štednjom, a ne potrošnjom. No, ima li u ovoj zemlji još uopće nekoga kome bi građani vjerovali i tko bi im, za njihovo dobro, uvjerljivo pojasnio sve gorke neminovnosti reforme?

Piše **Katarina Ott**
ravnateljica Instituta za javne financije

U zemljama koje su si mogle dopustiti, npr. Sjedinjene Američke Države i Njemačka, da u doba krize fiskalno stimuliraju gospodarstvo i građane, pa im se povećao fiskalni deficit i javni dug, sada se vode polemike o tome kada treba prestati s fiskalnom stimulacijom. Uz to se raspravlja hoće li fiskalna konsolidacija (smanjenjem rashoda

i/ili povećanjem poreza) negativno utjecati na ekonomski rast. Kejnezijanci su se nakon duge šutnje ponovno oglašili zagovarajući daljnju stimulaciju, a protukejnezijanci naglašavaju kako su deficit i dug dugoročno neodrživi. I u zemljama s velikim fiskalnim problemima, npr. Grčkoj i Španjolskoj, osuđenima na fiskalnu konsolidaciju, također se raspravlja kako će ona utjecati na ekonomski rast te, osobito, kako će utjecati na raspoloženje birača. Položaj različitih zemalja mora se različito promatrati, ali određeni konsenzus se uspostavlja: dugoročno fiskalno stabilne države poput Njemačke mogle bi poticati doma-

ću potrošnju, a one s trajnim fiskalnim problemima moraju provoditi fiskalnu konsolidaciju, liberalizirati tržišta rada i proizvoda te popravljati konkurentnost.

Hrvatska je, nažalost, u ovoj drugoj grupi zemalja. Misija Međunarodnog monetarnog fonda u Hrvatskoj još je u lipnju 2009. naglasila značaj racionalizacije javne potrošnje i ubrzavanja strukturnih reformi koje će potaknuti produktivnost. Istaknuta je potreba modernizacije javne uprave, učinkovitijih javnih usluga, smanjenja državnih potpora i usmjerenije socijalne potrošnje. Vladi je uz brojne rebalanse i ponovljena zaduživanja trebala gotovo godina dana da iznjedri Program ekonomskog oporavka, pa se misija MMF-a u lipnju 2010. koncentrirala na njega kako bi se povećao manevarski prostor za odlučivanje, potaknula konkurentnost kojom će se postići održivi rast i smanjiti vanjske ranjivosti. Novi savjeti MMF-a Hrvatskoj zapravo i nisu novi, ali ih vrijedi ponoviti: fiskalna konsolidacija reformom javne uprave i socijalnih naknada te ubrzanjem privatizacije; ubrzavanje strukturnih reformi radi povećanja radne aktivnosti stanovništva i poboljšanja poslovnog okruženja; režim dohodaka i plaća koji će poticati konkurentnost uz održanje stabilnog tečaja kune; nadzor likvidnosti i kreditnih portfelja banaka.¹

Kako je Obama prodavao reformu

Vladin Program ekonomskog oporavka i Plan za provedbu Programa manje-više sadrže ono što zagovaraju i MMF i brojni hrvatski stručnjaci, no problemi su višestruki. Prvo, Vlada ne postupa u skladu s Programom i Planom i odustaje od svake mjere čim se netko toj mjeri usprotivi. Drugo, Vlada se odlučila za pogrešan redoslijed, tj. najprije će smanjivati poreze, a tek na-

kon toga rashode. S obzirom na prethodna oklijevanja u smanjivanju rashoda realno je bojati se da do toga neće ni doći, pa će se deficit i zaduživanje povećavati. Treće, Vlada nije uspjela "prodati" reformu građanima, pa nije riječ o tek pojedinačnim slučajevima otpora već o 800 tisuća ljudi koji odbijaju smanjivanje prava zaposlenih u javnom sektoru. Jesu li oni samo protiv smanjivanja tih prava ili su iskazali nepovjerenje Vladi ovdje je manje bitno, premda za Vladu i više porazno ako je tako. Ima li Vlada još uvijek šanse "prodati" građanima svoj Plan i Program, odnosno reforme? Teško, ali trebala bi bar pokušati.

Što je, primjerice, učinio Obama da "proda" zdravstvenu reformu američkim građanima? Kao što piše Geoffrey James, američki stručnjak za prodaju, stalno je nudio konzistentnu priču o tome što ne valja u postojećem sustavu, tko je za to kriv i kako to popraviti. Pritom se nije vodio samo brigom ljudi za njihove interese već i općeljudskim vrijednostima: poštenjem, mogućnošću izbora najboljega za njih i njihove obitelji, sigurnošću. Pokušavao je ljude zagrijati, kao što se i on sam zagrijao, da budu zabrinuti za sigurnost vlastite zdravstvene njege, ljuti na osiguravajuće kompanije koje su dovele do tako loše situacije u zdravstvu i da povjeruju u ono što im on nudi. Pažljivo je birao riječi, jer riječi imaju emotivne konotacije i ljudi čak i kad ne znaju što donosi reforma generalno osjećaju svida li im se to ili ne. Obama se pri tom zadatku očito dobro uputio u "prodaju rješenja", tj. pristupu prodaji u kojemu se ne propagira proizvod već se prodavač usredotočuje na probleme kupca i nudi rješenje uz pomoć svojih proizvoda i usluga.

Koji su problemi hrvatskih građana, može li Vlada ponuditi adekvatne proizvode i usluge te kako bi tome trebala pristupiti?

¹ Cjelokupni tekst dostupan je na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr10179.pdf>.

Zašto je hrvatska Vlada neuvjerljiva

Hrvatske građane po istraživanju Eurobarometra² osobno najviše brine inflacija, ekonomska situacija, nezaposlenost i mirovine, a kad je riječ o državi najzabrinutiji su zbog kriminala, nezaposlenosti i ekonomske situacije. Pritom čak 84 posto građana ne vjeruje Vladi. Kad i ne bismo vjerovali takvim istraživanjima broj pristalica referenduma trebao bi nam biti indikativan. Može li onda Vlada ponuditi adekvatne proizvode i usluge? Može li uvjerljivo apelirati na vrijednosti kao što je poštenje? Nažalost, nije riječ samo o sadašnjoj vladi jer čak 92 posto građana ne vjeruje političkim strankama, pa je pitanje može li i neka nova vlada biti uvjerljiva.

Vladi ne preostaje ništa drugo doli građanima objasniti što ne valja u postojećem sustavu. Ako se sažmu opaske MMF-a to je: ekonomski rast temeljen na domaćoj potražnji poticanoj zaduživanjem; niska i sve lošija konkurentnost gospodarstva zbog cijene rada koja je rasla brže nego u drugim zemljama (ubrzani rast plaća u javnom poticao je rast plaća i u privatnom sektoru); rigidno gospodarstvo sa znatno većim udjelom države nego u mnogim tranzicijskim državama (nedovršena privatizacija uz državne potpore koje su teret za proračun, ali i zadržavaju proizvodnju u rukama nekoliko velikih poduzeća; kruto radno zakonodavstvo i niska radna aktivnost stanovništva te restriktivno i skupo poslovno okruženje).

Drugi zadatak - utvrditi i priznati tko je kriv - mnogo je teži. Dio odgovornosti se, naravno, može prebaciti na građane koji pristaju na političku opciju kupovanja socijalnog mira kroz kakva-takva zaposlenja, mirovine i zdravstvene usluge te poduzeća i poljoprivrednike koji žive od državnih potpora. No, presudna je ipak odgovornost političara, kako u sadašnjoj tako i u svim prethodnim vladama, koji su tolerirali lobiranje, korupciju i kriminal, nepotizam i krajnju politizaciju svih segmenata države i društva te tako doveli do ekonomskih problema u kojima se zemlja danas nalazi. U takvom se sustavu, naravno, nisu mogle ni razviti demokratske institucije koje će te probleme rješavati.

Treći zadatak - objasniti kako stanje popraviti, tj. objasniti neminovnost fiskalne konsolidacije, strukturnih reformi i poticanja konkurentnosti - ne bi bio tako težak kad bi netko uspio odraditi drugi zadatak. Ima li u ovoj zemlji još uopće nekoga kome bi građani vjerovali i tko bi im, za njihovo dobro, znao pametno "prodati" sve gorke neminovnosti reforme? ■

² http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

Rezati ili stimulirati

Klasični pogled na ekonomiju, koji je Keynes srušio, nije samo živ već i dominira posljednjih godina kroz uvjerenje kako tržišta mogu regulirati sama sebe te da su imuna na velike kolapse. Zato se većina danas protivi vladinoj intervenciji i politici poticaja jer krivo misli da su štetni

Piše **Robert Skidelsky**

član Gornjeg doma britanskog Parlamenta, *professor emeritus* političke ekonomije na sveučilištu Warwick, autor nagrađene biografije ekonomista Johna Maynarda Keynesa i član uprave Moskovskog fakulteta političkih znanosti

Svi se intelektualni sustavi oslanjaju na pretpostavke koje ne treba jasno izreći jer ih svi članovi određene intelektualne zajednice prihvaćaju. Ti su "duboki" aksiomi ugrađeni i u ekonomiju, no ako ih se kritički ne razmotri mogu odvesti nositelje ekonomske politike u slijepu ulicu, a to je upravo ono što se danas događa u svim zemljama - smanjuje se potrošnja i proračunski deficit.

Glavni zadatak koji si je postavio John Maynard Keynes kad je pisao *General Theory of Employment, Interest and Money* bio je da razotkrije duboke aksiome na kojima se temeljila ekonomska ortodoksnost njegovog doba, koja je odbacivala mogućnost stalne masovne nezaposlenosti. Pitanje koje je postavio svojim protivnicima glasilu je: što oni misle kad tvrde kako je stalna masovna nezaposlenost nemoguća, tako da vladin poticaj za podizanje zaposlenosti ne bude od koristi?